כמלוא אורה וסלו: מתקיף לה ר' אליעזר השתא דרך אין לו (א) אורה וסלו יש לו דרך אין לו דארעא אחריתי היא אורה וסלו יש לו? א"ר זירא מדברי רבינו נלמד שלשה הוא דאין לו דרך הא שנים יש לו דא"ל בארעא דידך קיימי. א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא לימא ר' אליעזר לית ליה דשמואל רביה א) דאמר שמואל הלכה כר' עקיבא דאמר ב) מוכר בעין יפה מוכר? א"ל לא מוקמא מתני' כר' עקיבא ממאי, מדקתני הגדילו ישפה ואי ס"ד רבי עקיבא היא אמאי ישפה האמר מוכר בעין יפה מוכר? א"ל אימור דא"ר עקיבא ג) גבי בור ודות דלא מכחשי ארעא, גבי אילן מי שמעת ליה, מי לא מודי ר' עקיבא ד) באילן הנוטה לתוך שדה חבירו שקוצץ מלא מרדע מעל גבי מחרישה! תניא כוותיה דר' חייא בר אבא הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלוא אורה וסלו. א"ל אביי לרב יוסף אותן אורה וסלו מי זורען? א"ל תניתוה ה) החיצון זורע את הדרך א"ל מי דמי התם לית ליה פסידא ללוקח אבל הכא אית ליה פסידא (ב) ללוקח דא"ל קמיטנפי פירי. הא לא דמיא אלא לסיפא וזה וזה אינן רשאין לזורעה תניא כוותיה דאביי הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלוא אורה וסלו וזה וזה אינן רשאין לזורעה וכמה יהא ביניהן (ג) רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מארבע אמות ועד שמונה רבא אמר רב נחמן אמר שמואל משמונה ועד שש עשרה א"ל אביי לרב יוסף לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנן מתניתין כוותיה דתנן ו) הנוטע את כרמו שש עשרה אמה על שש עשרה אמה מותר להביא זרע לשם אמר רבי יהודה מעשה בצלמון באחד שנטע את כרמו שש עשרה אמה על שש עשרה אמה והיה הופך שער שתי שורות לצד אחד וזורע את הניר לשנה אחרת היה הופך את השער למקום הזרע וזורע את הבור ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו א"ל אנא לא ידענא אלא עובדא הוה

בדורא

שהתנה עמו לקוץ כדי שיחליף א"כ ודאי לא מכר לו את הקרקע ליטע אחר במקומו ובדוחק יש לומר דרישא איירי בזבין לחמש שנים ולא סיפא ואין להקשות דהכא משמע דשאר אילנות מתקיימי טפי מן הדקלים ובפ' האשה שנפלו (כתובות דף עט. ושם ד"ה דקלי) אמר ארעא ובתי בתי אילני ודיקלי דיקלי דהתם לאו משום דדיקלי מתקיימי טפי אלא משום דחשיבי טפי מאילני אע"ג דאין מתקיימי כ"כ ואע"ג דקאמר התם דיקלי וגופני דיקלי ואע"ג דגופני חשיבי מדיקלי כדאמרי' בהחובל (ב"ק דף צב: ושם ד"ה למחר) דשמואל אייתי ליה אריסיה תמרי ואכל טעם בהו טעמא דחמרא אמר קא מכחשי גופני כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו דדיקלי לא קנו גופני וגופני קנו דיקלי מכל מקום טוב הוא לקנות דיקלי מגופני דגופני אית בהו טרחא וצריך להוציא עליו הוצאות הרבה אבל דקלים אין בהן טורח ובא לו הריוח מאליו:

מדברי רבינו נלמד שלשה אין להן דרך הא שתים יש להן דרך פי' משמע מתוך דברי ר' אלעזר דיותר יש להן דרך מאורה וסלו ומדתנן בשנים הגדילו לא ישפה אלמא יש לו אורה וסלו כיון דאפילו משפה אינו ומדיש לו אורה וסלו בשנים כל שכן דרך:

וזורע את הניר · ואינו מרחיק הזרעים מן השורה אלא כדי עבודת הכרם ששתי שורות ששערן לצד אחד חשיבי כרם אע"פ שמן העיקר אנו מודדין ט"ז ויש בין שני השורות ט"ז אמה והוו מפוזרין והוי גפן יחידי דאין צריך להרחיק אלא שלשה טפחים מכל מקום ביניהן תחת ענפי הגפנים אסור לזרוע מדרבנן וחשיבי כרם:

זיל

במלוא אורה: המלקט וסלו בידו ללקט פירות הטפות החיצונות כמו וארוה כל עוברי דרך (תהלים פ) אריתי מורי (שיר ה) ולקמן מפרש כמה יהא ביניהן ויצטרפו: **כמלוא אורה וסלו ·** אחוצה להן קאי, "אורה" שייך למימר באחנים "נבוצר" בענבים "וקוצר" בתבואה "וגודר" בתמרים "ומוסק" בזיתים "ומלקט" בשאר אילנות: **מתקיף לה רבי אלעזר ·** לר' יוחנן דיהיב ליה דרך חוצה להן כמלוא אורה וסלו כדי להלך סביבות האילנות ללקט פירותיו - השתא דרך אין לו ליכנס דרך שדהו של בעל שדה לילך לאילנותיו אלא יפרח באויר או יקח לו דרך מבעל הקרקע כרבנן דהמוכר את הבית (לעיל דף סד·) דאמרי גבי מוכר בור ודות, בעין רעה מוכר וצריך (ד) ליקח לו דרך לבורו ולדותו והוא הדין הכא גבי שלשה אילנות דדמי לבור ודות משום דארעא* אחריתי היא שאין האילנות נטועין בקרקע של בעל השדה שהרי יש להן קרקע וחשיבי 'שדה האילן' בפני עצמו דומיא דבור ודות שהוא קרקע בפני עצמו ולא אישתעבד שדהו לאילנותיו של לוקח דנימא גם לכל צרכיהן אישתעבד אפי' לתת לו דרך כדלקמן גבי שני אילנות: **כמלוא אורה וסלו ·** שאין צריך לו כל כך כמו דרך שיש לו בתמיה הרי אפשר לעלות באילן וללקוט אי נמי מתחתיו ילקט: **מדברי רבינו ·** ר' אלעזר שפירש טעמו משום דארעא אחריתי* היא: **הא שנים יש לו** דרך דהא אין לו קרקע: **דא"ל ·** לוקח בארעא דידך קיימי ושיעבדת לי קרקע שלך לצורך אילנות כאדם שמשאיל מקום לחבירו בביתו להניח חפציו כן גם זה (ה) משאיל לו: **דאמר שמואל ·** בהמוכר את הבית: **א"ל ·** לעולם כרבי עקיבא סבירא ליה ומיהו מתני' דפריש עלה רבי יוחנן "כמלוא אורה וסלו" רבנן היא והלכך קפריך ליה: **דלא מכחשי בארעא ·** לא הבור ולא הדרך שאנו נותנין לו הלכך בעין יפה זבין ויהיב ליה דרך: **גבי אילן מי אמר ·** בתמיה מי אית ליה עין יפה גבי אילן כל כך לשעבד לו קרקע שלו לכל מה שיגדלו נופותיו ויאבד קרקע שלו שהלל רע לבית השלחין וגם לא יוכל לחרוש בבקר בשביל גובה המרדע, דנהי נמי דאית ליה עין יפה גבי אילן במכר אילנות ושייר קרקע לפניו שיש לו קרקע לרבי עקיבא על מנת ליטע (ו) תחתיהן כדאמרן בחזקת הבתים (לעיל דף לז·) מיהו היזק גדול כל כך כגון שמאבד לגמרי קרקע שלו לית ליה עין יפה: **דמי לא מודי ר' עקיבא ·** בהך סתמא דתנן בלא יתפור אילן הנוטה לתוך שדה חבירו כו' והא נמי להכוא דנוי שהרי האילנות הללו אינן נטועין בקרקעו של מוכר דהא יש להן קרקע בפני עצמן ואיסתלק ליה מיניה לגמרי ולעולם הא סיפא מתוקמא כר"ע ומיהו שיעורא דאורה וסלו אית ליה לר"ע דלר"ע דרך יש לו דומיא דבור ודות דלא דמי להיזק גדול של אילן הנוטה ולעולם לית ליה דשמואל רביה, ומיהו רישא ודאי דקתני גבי שני אילנות אם מתו אין לו קרקע לא מתוקמא כרבי עקיבא דאמרן בחזקת הבתים מכר אילנות ושייר קרקע לפניו פלוגתא דר' עקיבא ורבנן כו': **מלא מרדע.** בגבהו: **אותן אורה וסלו מי זורען ·** (א) בעל האילן דשלו הן או בעל השדה דהא לא נשתעבדו לבעל האילנות אלא בשעת לקיטת פירותיו לדרוס עליהן וא"כ בעל השדה זורען ובעת הלקיטה ידרוס הלוקח אפילו בזרעים אבל תחתיהן וביניהן פשיטא לך דבעל האילן זורען: **תניתוה ·** בפרק המוכר פירות לקמן מי שיש לו גינה לפנים מגינתו של חבירו כו' והחיצון זורע הדרך הכא נמי בעל השדה זורע את הדרך כלומר אורה וסלו: **התם לית ליה פסידא ללוקח ·** לבעל הגינה הפנימית שידרוס יפה כשיצטרך על זרעיו של זה הכא גבי אורה וסלו אם בעל השדה זורען אית ליה פסידא לבעל האילן: **קמיטנפי ·** כשיפלו על הזרעים: **הא לא דמיא ·** הא דאורה וסלו לא דמיא אלא לסיפא דההיא דקתני נתנו לו ב"ד דרך מן הצד מדעת שניהן כו' וזה וזה אין רשאין לזורעה הואיל ונתרצו שניהן ובחרו להן דרך זה על ידי ב"ד ואע"ג דהפסד נוטע הוא שהזרעים יעכבו הליכתן קצת וכל שכן גבי אורה וסלו דהוי כמדעת שניהן דמסתמא הקונה אילנות יש לו שיעור אורה וסלו והוי פסידא טובא טינוף פירות: **וכמה יהא ביניהן ·** דנימא קנה כל מה שביניהן דאי קרובין יותר מדאי הרי הן כיער העומד ליתלש ולא חשיבי ואם רחוקים נמי יותר מדאי לא מצטרפי: **מארבע אמות ·** לכל הפחות בין כל אילן לאילן מן השלשה שתהא רווחה המחרישה לחרוש ביניהם לבד טובי האילנות כדמוכח לקמיה: **ועד ח' אמות ·** ולא עד בכלל: **ועד ט"ז ·** ולא ט"ז בכלל: **לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנן כו' ·** ואתא תלית ושכחת: **פ"ג במס' כלאים הנוטע כרמו (ז) על ט"ז אמה מותר כו' ·** שאם כל הכרם נטוע שורות שורות זו בצד זו רחוקות זו מזו ט"ז אמה שלימות לא מיצטרפי למיהוי כרם דשורה בפ"ע אינה כרם אא"כ יש שתים כנגד שתים ואחת יוצאה זנב כדתנן במס' כלאים: **מותר להביא זרע לשם.** בין שורה לשורה דלא הוה כרם אבל בפחות מט"ז הוי כרם ואסור להביא זרע לשם ומיהו אנן הלכתא קיימא לן כרבי יאשיה בכלאים עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד בשחיטת חולין (דף קטו:): **א"ר יהודה.** סייעתא לת"ק: **בצלמון.** שם מקום: **שנטע את כרמו ט"ז אמה על ט"ז והפך שער שתי שורות לצד אחד.** שער היינו הענפים הנטוים הפכן לצד אחד כגון שאורך שתי השורות מן המזרח למערב וסדורות זו כנגד זו מצפון לדרום והפך זמורה של שורה דרומית לצד צפון ושל צפונית לצד דרום נמצא אויר שבין שתי שורות הללו מלא ושחוצה להן ריקן וכן כל הכרם: **וזרע את הניר.** החרישה ריקנית דהוי ט"ז ריקנית אבל אם לא היה מהפך נמצא שכל שורה תופסין זמורותיה מאויר הט"ז ואסור להביא זרע לשם: **למקום הזרע.** שזרע בו אשתקד: **וזרע את הבור.** שהיה בור אשתקד מחרישה וזריעה: **והתירוהו.** משום דהיפך אבל אם לא היפך דבציר ליה אויר ט"ז אמות אסור דהוי כרם כדרב נחמן: **אנא לא ידענא.** כלומר לא סבירא לי כי ההיא משנה אלא עובדא הוה כו' וכר' שמעון סבירא ליה כדלקמן:

בדורא

עין משפט
נר מצוה

נט א מיי' פכ"ד מהל' מכירה הל' א ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטז סעיף ו:

תת נושא

רבינו גרשום

כדי שיכול להלך האורה סביב. [דהיינו] הלוקח פירות עם סלו של לוקח: ופריך השתא דרך אין לו. לטעמא דרבנן כדאמר בחזקת הבתים מכר האילנות ושייר קרקע לפניו לרבנן אין לו קרקע דאמרינן מוכר בעין רעה מוכר. וכי היכי דאמרינן דאין [לו] קרקע אמרי' נמי דאין לו דרך לאילנותיו וצריך לקנות אלמא ארעא אחריתי הוא ושל מוכר הוא. וכמלוא אורה וסלו יש לו. בלשון קושיא: מדברי רבינו. לר' אלעזר הוה קרי ליה רבינו: נלמוד הקונה ג' אילנות. שקנה קרקע הוא דאין לו דרך וצריך ליקח. הא קנה שנים דלא קנה קרקע יש לו דרך מאי טעמא משום דמצי למימר ליה הלוקח כיון דבארעא דידך קיימי האילנות אית לי דרך עלך: לימא ר' אלעזר. דאמר לעיל דאין לו דרך לקונה אילנות בתוך של חבירו משום דמוכר בעין רעה מוכר לית ליה דשמואל רבו: אלא הא דקאמר דדרך אין לו אליבא דר' עקיבא דמוכר בעין יפה מוכר ה"מ גבי בור ודות דלא מכחשו בארעא להכי מכר לו כל השדה וצריך ליקח לו דרך למוכר דלא מצי למימר ליה מוכר מדקמזיק לך בור ודות ואין אתה יכול ורשאי לסותרן הכי נמי יש לי דרך עלין. הא לא יכול למטען משום דלא מוקי ליה מידי שיכול לחרוש בסמוך להם להכי מכר לו הכל אבל היכא דאית ליה פסידא למוכר כגון נבי מתני' דקתני הגדילו ישפה המוכר מפני כי צל הענפים שאין מניחים המטר לירד על בית השלחין. מי אמר דבעין יפה מוכר. ומי לא מודי ר' עקיבא דאילן הנוטה לתוך שדה חבירו וכו'. ולעולם גבי דרך ס"ל לר' עקיבא דיש לו דרך הואיל דלית ליה פסידא למוכר דמוכר בעין יפה מוכר ור' אלעזר לית ליה דשמואל רביה: אותו מקום אורה וסלו מי זורעו. הלוקח או המוכר: א"ל תניתוה. באידך פירקן דלקמן במשנה דהמוכר פירות. מי שיש לו גנה לפנים מגנתו של חבירו וכו' החיצון זורע את הדרך. הכא נמי המוכר דהוי חיצון זורע את הדרך: מי דמי התם. כשהוא זורע הדרך לא קא מפסיד בארעא דהאי פנימי אבל הכא מפסיד בארעא דלוקח האילן משום דקא מיטנפי פירי מחמת הזריעה והזבל שנופלין הפירות ביניהן: אלא הא מלתא לא דמי אלא להך דקתני בסיפא דההיא משנה וזה וזה אינן רשאין לזורעה הכי נמי תרוייהו אינן רשאין לזורעה: וכמה. צריך ריוח בין האילנות הללו שקונה הקרקע: מד' עד ח'. כלומר אם נטועין הן בתוך ד' אמות חשוב יער ואין לו קרקע ללוקח

אבל

מסורת הש"ס

א) [לעיל סח.]: ב) [שם לז. וש"נ]: ג) [שם ודף עה.]: ד) שם כו: ה) לקמן קנ: ו) ג"ז שם: ז) כלאים פ"ד מ"ט:

רבינו גרשום

אבל אם נטועין הן מד' ועד ח' אמות ולא ח' בכלל שיש בין אילן לאילן ד' אמות חשוב שדה אילן ומכר את הקרקע ואם מפוזרין הן יותר מכדי שיעור זה לא חשיב שדה אילן אלא שדה לבן הוא ולא מכר הקרקע משום דמפוזרין הן ודמי כמאן דמכר אילן אחד או ב' אילנות דלא מכר קרקע הא חשבון מד' ועד ח' לא אתי שוה להההוא השבון מטע עשרה לבית ח) סאה ואמר רבי דההוא לא איירי אלא לענין מחזיק או לענין מקדיש. ורבה אמר רב נחמן אמר שמואל מח' אמות אם נטועין הן בתוך שמונה לא חשיב שדה אילן אלא יער ולא מכר קרקע אבל אם נטועין הן מח' ועד ט"ז חשוב שדה ולא ט"ז בכלל. ואם נטועין הן יותר מכדי שיעור הזה אין לו קרקע ללוקח דמפוזרין נינהו: על ט"ז אמה דבין שורה לשורה איכא ט"ז אמה לאו שמיה כרם אותו החלק ומותר להביא זרע לשם דלא חשיב כלאים הואיל דאיכא הרחקה כולי האי. אבל בציר מהאי שיעור חשוב כרם ואסור להביא זרע לשם: מעשה בצלמון על ט"ז אמה. שבין שורה לשורה של גפן הניח ט"ז אמה והיו לו שורות הרבה של גפנים והיה רגיל להפוך השער של ב' שורות כלומר הנופות של שורה זו ושל שורה שסמוכין ביחד היה מהפכן ומחזירן לצד אחר ומחברן יחד הענפים של גפנים הללו והענפים של גפנים הללו: והיה זורע את הניר. כלומר אותו חלק אותן ט"ז אמה שמצד השני לגפנים היה זורען ולא היה בהן שום איסור כלאים, כלומר שלא היו מסתבכין ענפי הגפנים בענפי הזרעים ולשנה אחרת היה הופך את השער למקום הזרע למקום שהיה זרוע אשתקד וזורע את הבור אותן ט"ז אמה שהיה השער הפוך על גביהן אשתקד לפי שכך מנהג בני אדם שבמקום שזורעין בו שנה אחת לשנה שניה מברין שלא לזורעה כדי שתוציא תבואתה יותר וכך היה נוהג זה: ובא מעשה לפני חכמים והתירוהו. אלמא לא חשיב כרם אותן הבינים מהרחקת ט"ז אמות ולית בה משום כלאים אבל חשוב שדה: אמר ליה. אביי לרב יוסף: אנא לא ידענא אלא שמעשה היה

ח) וכן כתב ג"כ הרשב"ם ז"ל לעיל ד' עב. ד"ה ממעט י"ע"ש ומיהו לקמן דף סג ברשב"ם ד"ה כמה כתב להיפך. ועי' היטב לעיל לו: תד"ה ממעט שהעירו על הרשב"ם בזה ע"ש היטב

הגהות הב"ח

(א) גמ' מתקיף לה ר' אלעזר השתא דרך אין לו דארעא אחריתי היא כמלא אורה וסלו יש לו כצ"ל ותיבות אורה וסלו יש לו דרך אין לו נמחק: (ב) שם אית ליה פסידא לבעל האילן דא"ל קמיטנפי: (ג) שם וכמה יהא ביניהן אמר רב יוסף: (ד) רשב"ם ד"ה מתקיף וכו' וצריך לוקח ליקח לו דרך וכו' קרקע לעצמן וחשיבי שדה: (ה) ד"ה דא"ל לוקח וכו' גם זה דרך מאשיל לו: (ו) ד"ה גבי אילן וכו' ליטע אחרים תחתיהן וכו' כגון זה שמאבד: (ז) ד"ה ס"ג וכו' כרמו ט"ז אמה על ט"ז אמה: